

KİTAP İNCELEMESİ

DRONE THEORY

Grégoire CHAMAYOU

London: Penguin Books, 2015, Pp. 292, ISBN: 9780241970348

Ömer ÇONA*

1976 yılında doğan Grégoire Chamayou, Paris'teki Centre National de la Recherche Scientifique Felsefe bölümünde araştırmacıdır. Université Paris Diderot'da doktorasını yapan Chamayo'nun "Manhunts: A Philosophical History", "La société ingouvernable: Une généalogie du libéralisme autoritaire" ve "Les Corps vils. Expérimenter sur les êtres humains aux", adlı eserleri vardır.

Bu çalışmada yazarın 2013 yılında yayımlanan "Théorie du drone" adlı eserinin İngilizce çevirisi temel alınacaktır. Eser "Giriş", "Tanıtım" ve "Son Söz" hariç 5 ana bölümden oluşmaktadır. Ana bölüm başlıkları sırasıyla "Teknikler ve Taktikler" (Techniques and Tactics), "Etik ve Ruh" (Ethos and Psyche), "Ölüm Etiği" (Nekrotik), "Öldürme Hakkının Felsefi Prensipleri" (The Principles of the Right to Kill), ve "Siyasi Bedenler" (Political Bodies) adlarını taşımaktadır.

Chamayou bu kitabında, günümüzde silahlı insansız hava araçlarının giderek artan kullanımını etik, hukuki, politik ve teknolojik açıdan eleştirel bir gözle incelemektedir. Böylece sözde insani bir keşif olarak sunulan drone kavramı etrafındaki temsilleri yapı söküme uğratarak, savaşın robotikleşmesine dayanan iyimser anlatıları yerinden etmektedir. Bu bağlamda Fransız düşünürün drone savaşlarına yönelik felsefi soruşturması, bir gözetleme teknolojisinin ölümcül kuvvet olarak araçsallaştırılması çerçevesinde, savaşların giderek robotikleşmesine yönelik ciddi bir polemik getirmektedir.

Yazara göre günümüzde savaşı savaş olmaktan çıkaran ve bir "insan avına" dönüştüren dronelar, uluslararası hukuku sarsmakla kalmayıp savaşın erdem ve mertlik gibi etik kategorilerini de erozyona uğratan bir teknoloji haline gelmektedir. Silahlı insansız hava araçları, bir yandan savaşta her tür ve biçimdeki çarpışma (combat) ilişkisini ortadan kaldırdığı ve böylece savaşı tek yönlü bir öldürme ilişkisine hapsettiği için, bir yandan düşmanı da karşı koyma

* Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bölümü, omercona@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8277-105X.

refleksinden mahrum bıraktığı için silahlı çatışma hukuku bakımından öngörülen kurallar bütününe erozyona uğratmıştır. Nitekim savaş tek taraflı bir hal alınca ortaya çıkan durum, Clausewitzyen manadaki karşılıklı muhasamatın ortadan kalktığı, tek taraflı bir öldürme biçimine dönüşmektedir. Kahramanlık ve cesaret gibi mefhumlar ortadan kalkınca da dronelarla savaşma pratiği “takip eden bir avcı ve takip edilen bir av” aksiyonuna dönüşerek geleneksel askeri etik kategorilerinin de ciddi bir krize girmesine yol açmaktadır. Böylece savaşın doğasındaki “karşılıklılık” ilkesi zedelenmekte ve savaş mefhumu bir tür polis eylemine dönüşmektedir.

Başka bir açıdan, çatışma ortamındaki tehlikelerden uzakta, bir komuta kabini içerisinden droneleri yönlendiren operatör ve pilotlarlar sayesinde, artık savaş alanı da küçük ekranlara sığdırılmakta, böylece savaş bir süre avına dönüşmektedir. Bu bağlamda yazara göre klasik bir çatışmada öldürmesini bilmek, biri tarafından öldürülmenin de ne demek olduğuna hazır olmayı idrak etmektir, ancak dronelarla savaş bir tarafın ölme riskinin diğerinin ise karşı koyma gücünün olmadığı erdem, cesaret ve mertlik gibi kategorilerin yok olduğu bir muhasamat biçimine dönüşür. Tam da bu noktada kendi askerinin ölmesini göze alacak cesareti göstermezken, kendinde başkalarını öldürme hakkı görmek, “iyi ile kötü arasındaki savaş” retoriğinden beslenen ve “irrasyonel/barbar düşmana karşı akılcı ve rasyonel bir savaş biçimi” yürütüldüğüne yönelik anlatılarla örtülenir. Dronelerin rasyonel ve kesin sonuç alıcı silahlar olduğu için kendi askerinin tehlikeye atılmasının gerek olmadığına eşlik eden bu söylem, şiddetin ve tahakkümün meşrulaştırmasının modernist bir ifade biçimidir. Drone programı böylece kimin düşman ya da terörist olduğu, kimin ölüp kimin hayatta kalması gerektiği “bilgisini” içeren bir iktidar biçimine dönüşür.

Bunun sonucunda geleneksel savaş etiğine tezat teşkil edecek biçimde, düşmanı istediği yerde istediği şekilde öldürmeye hizmet eden yeni bir savaşma biçimi dayatılmaktadır. Zira düşmana doğrultulan silah çeşitleri içerisinde silahlı insansız hava araçları, mesafe (range) olarak en uzak uçta bulunsa da, bu fiziki uzaklık operatör ekranlarına sığdırıldığında mesafe ve hedeflemenin de anlamını yitirmesi gibi bir sonuç doğmaktadır. Böylece hedeflenen düşmanın, pilotun ne yapmakta olduğunu bilmediği; pilotun ise hasmın genç ya da yaşlı, korku ya da öfke dolu bir hencins olduğunu tespit edemediği bir öldürme biçimi ortaya çıkar ki bu artık, klasik savaşta çarpışarak öldürme eyleminin ortadan kalktığı savaşma eylemine benzemeyen bir mukatele (slaughter) eylemidir.

Ancak bu paradoksal biçimde, ekran üzerinden insanların yaşamlarına son veren drone operatörü ve pilotların da travma sonrası stres bozuklukları yaşamasına yol açmaktadır. Özellikle hedefin, sivillere zarar vermeyecek biçimde ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda, pilotların kimin ölüp kimin hayatta kalacağına karar vermek zorunda kalması, eylemlerinin sonuçları bakımından baş etmek zorunda kaldıkları psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

Chamayou'nun bir diğer eleştirisi, drone tehdidi altında yaşayan insanların, Foucault'un her şeyi gören ama görünmeyen gardiyanlardan oluşan hapisane metaforundaki "Bentham panoptikonuna" atıfla bir gözetim ve kontrol laboratuvarına hapsedilmesidir. Drone her yerde ve her şeyi görürken, yaşam biçimlerine dayanarak insanları kategorik nesnelere haline getirir. Yaşam biçimlerinin şematikleştirilmesi giderek toplum üzerinde geleneksel ve olağan gündelik alışkanlıkların da dronelar tarafından "tehdit kategorilerine" dâhil edilmesine neden olmaktadır. Keza savaşçı statüsünün -dolayısıyla da meşru bir hedef olmanın- giderek militan grup ya da kişilerle olan her türlü ilişki biçimini kapsayacak bir genişlemeye doğru kayması, hedefli suikastlerin kişilerin yaşam tarzlarına ve beraber oldukları ortama dayanarak yapılmasına yol açar. Bu özellikle Afganistan ve Pakistan'da silah taşıyan askerlik çağındaki her erkeğin potansiyel bir terörist olarak hedef alınmasına, nihayetinde de belirli davranış kalıpları ya da telefon sinyallerine dayanarak cenaze, düğün ya da aşiret toplantılarının saldırıya uğramasının biyopolitik bir kontrol biçimine yol açışını gözler önüne sermektedir. Nitekim Pakistan'da 2011 yılında terörist eylem kalıplarına uygun olduğundan şüphelenilen bir toplantının –aslında yerel aşiretler arasında geleneksel bir karar alma toplantısı olan jirga meclisidir- drone füzeleriyle vurulmasına yol açmıştır.

Bu noktada silahlı çatışma hukukun sivilleri doğrudan hedef almayı yasakladığı gerçeğini hatırlatan yazar, drone operatörlerinin savaşçılarla masum siviller arasındaki ayrımı nasıl gerçekleştirdiklerini irdelemeye çalışır. Yazar, "dronelarla hedefli suikastlerin cerrahi nitelikte atışlarla, son derece kesin ve sorunsuz bir terörizmle mücadele yaklaşımı sunduğunu" savunanlara karşı, bir drone füzesinin patlama anında oluşturduğu 15-20 metrelik bir çaptaki öldürücü etkisinin tali hasarlara da (coleteral damage) yol açtığını hatırlatarak, drone saldırılarındaki bu "cerrahi" kesinlik anlatılarının gerçekleri yansıtmadığını örneklerle gözler önüne sermektedir. Nitekim dronelarla yapılan hedefli suikast ve bombalamalarda öldürülen teröristlerin, toplam kayıplar içindeki oranın kabul edilemez derecede az olduğu ortadayken, aslında izlenen politikanın altında terörizmle mücadeleden çok devlet terörizmini inşa eden sistemli bir kolonyal strateji saklıdır.

Nitekim ABD'nin terörizme karşı küresel savaşta Pakistan, Yemen, Afganistan gibi bölgelerde uyguladığı bu strateji, terörizmin kökünü kurutmak yerine yol açtığı sivil kayıplarla birlikte daha fazla radikalleşmeyi ve nefreti ortaya çıkaran bir kısır döngü yaratmaktadır. Yazar bu durumu, tıpkı 1950'lerde Cezayir'de Fransa'ya, 1920'lerde ise Pakistan ve Afganistan'da Britanya'ya karşı gerçekleştirilen ayaklanma hareketleri sırasında sömürgecilerin hava kuvvetleri marifetiyle gerçekleştirdiği havadan bombalamalar ile ilişkilendirerek, drone saldırıları ile geçmişteki kolonyal dönemin politikaları arasında genolojik benzerlikler kurmaktadır.

Sonuç olarak savaşın robotikleşmesinin savaşı tek yönlü bir silahlı şiddet biçimine yönelterek onun etik, siyasi, hukuki ve stratejik kategorilerini aşındırdığı iddiasını ortaya atan yazar, eserinde silahlı insansız hava araçlarını bir araç olarak kullanan politikaya karşı çıkmanın söylemsel araçlarını sunmaktadır. Eser özellikle ABD'nin terörizme karşı küresel savaşta dronelarla gerçekleştirdiği hedefli suikastlerin, hedefinden şaşmış bir "insan avı" müessesesine dönüşmesini ortaya koymasından eleştirel güvenlik çalışmalarına katkı sağlayacak kuramsal açıklamalar içermektedir. Nitekim yazarın "kanatlı ve silahlı bir panoptikon" aracı olarak tarif ettiği dronelerin, sürekli bir gözetim toplumunu nasıl mümkün hale getirdiğinin izini süren bu eser, bilgi iktidar ilişkisi, soy bilim, yapı sökülme gibi post-yapısalcı kuramsal açıklamaları, askeri işlerde devrim (Revolution in Military Affairs) meselesinde kullanacak araştırmacılara eleştirel bir analiz yolu açmaktadır.

Ancak Chamayou'nun gözden kaçırdığı bazı noktalar da var. Dronelar her ne kadar kusurlu silahlar olsa da esasında savaş, teknolojiyi her zaman bir avantaj elde etme adına kullanmanın bir tarihidir. Savaş tarihi, düşmana güvenli bir şekilde saldırmak için bilim ve tekniği kullanmanın bir arayışıdır. Artık konvansiyonel bir savaş çağında yaşamadığımızı göre savaşın asimetrikleşmesi, terörizm gibi meseleler göz önüne alındığında drone kullanmamak günümüz realitesine ne derece uyar? Bu sorular bizi en başa götürüp Chamayou'nun en baştan reddettiği şeye, yani insansız hava araçlarının kullanımının gerekçelendirilmesi meselesindeki çarpık mantığa geri döndürüyor.

